

**Wymagania edukacyjne z języka polskiego obowiązujące
w I LO im. B. Nowodworskiego w Krakowie
w roku szkolnym 2016/2017**

ZAKRES PODSTAWOWY

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dopuszczającą)

Uczeń:

- wskazuje poprawnie tytuły, imiona i nazwiska autorów oraz przynależność epokową omawianych podczas lekcji tekstów kultury;
- zna ich treść w stopniu koniecznym (potrafi przedstawić istotne elementy akcji, najistotniejsze fakty dotyczące bohaterów);
- rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu;
- prowadzi zeszyt do języka polskiego (dopuszczalne luki, brak systematyczności);
- wykonuje prace domowe oraz ćwiczenia lekcyjne w sposób świadczący o zrozumieniu polecenia (dopuszczalne chaotyczne, niepełne, uproszczone ujęcie);
- bez błędów odczytuje na głos utwór literacki, tekst publicystyczny – z uwzględnieniem znaków interpunkcyjnych;
- pisze w sposób umożliwiający odczytanie;
- pisząc i mówiąc posługuje się językiem komunikatywnym;
- operuje podstawowym słownictwem z określonych kręgów tematycznych (z uwzględnieniem tematów: Polska, Europa, świat – współczesność i przeszłość; kultura, cywilizacja, polityka);
- dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język jest źródłem poznania wartości (utrwalonych w znaczeniach nazw wartości, takich jak: dobro, prawda, piękno; wiara, nadzieja, miłość; wolność, równość, braterstwo; Bóg, honor, ojczyzna; solidarność, niepodległość, tolerancja i inne);
- dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne,
- prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki;

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI PODSTAWOWE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dostateczną)

Uczeń:

- dostrzega przynależność gatunkową omawianych podczas lekcji tekstów kultury;
- przedstawia ich problematykę w sposób poprawny merytorycznie (dopuszczalny chaos, ogólnikowość ujęcia, drobne nieścisłości rzeczowe);
- rozumie wpływ:
 - a) podstawowych faktów historycznych i politycznych;
 - b) fundamentalnych założeń ideowych epoki;na genezę oraz problematykę omawianych dzieł;
- rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu;
- dysponuje podstawową wiedzą na temat omawianej epoki: prawidłowo, chociaż w zakresie uproszczonym, definiuje kierunki w literaturze i sztuce, gatunki literackie, rozumie chronologię epoki;

- szuka literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień; selekcjonuje ją według wskazanych kryteriów (w zasobach bibliotecznych korzysta zarówno z tradycyjnego księgozbioru, jak i z zapisów multimedialnych i elektronicznych, w tym Internetu);
- korzysta ze słowników i leksykonów, w tym słowników etymologicznych i symboli;
- sporządza opis bibliograficzny książki i artykułu, zapisów elektronicznych;
- prowadzi zeszyt do języka polskiego w sposób systematyczny (dopuszczalne luki);
- wykonuje prace domowe oraz ćwiczenia lekcyjne w sposób świadczący o posiadaniu podstawowej wiedzy oraz o próbie zbudowania przemyślanej odpowiedzi (dopuszczalne niepełne, uproszczone ujęcie);
- odczytuje na głos utwór literacki, tekst publicystyczny – z uwzględnieniem podstawowych zasad ortofonii;
- tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej (dopuszczalne usterki i uproszczenia);
- pisze, uwzględniając podstawowe zasady graficznej i strukturalnej organizacji tekstu;
- pisząc i mówiąc posługuje się językiem poprawnym pod względem składniowym oraz leksykalnym;
- wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia (dopuszczalne usterki i uproszczenia);
- rozpoznaje manipulację językową w tekstach reklamowych, w języku polityków i dziennikarzy,
- rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź;
- rozróżnia w dialogu odpowiedzi właściwe i unikowe;
- rozpoznaje w wypowiedzi ironię;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), politycznych (przemówienie) i popularnonaukowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte;
- odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie, odróżnia znaczenie realne i etymologiczne) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów;
- operuje podstawowym słownictwem z określonych kręgów tematycznych (z uwzględnieniem tematów: Polska, Europa, świat – współczesność i przeszłość; kultura, cywilizacja, polityka);
- przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo; dopuszczalne usterki i uproszczenia);
- tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logik (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy - dopuszczalne usterki i uproszczenia);
- publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu);
- wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje - (dopuszczalne usterki i uproszczenia);
- dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język podlega wartościowaniu, (np. język jasny, prosty, zrozumiały, obrazowy, piękny), jest narzędziem wartościowania, a także źródłem poznania wartości (utrwalonych w znaczeniach nazw wartości, takich jak: dobro, prawda, piękno; wiara, nadzieja, miłość; wolność, równość, braterstwo; Bóg, honor, ojczyzna; solidarność, nie podległość, tolerancja);
- dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne,

- wykorzystuje w interpretacji niektóre elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, podstawowe wyznaczniki kompozycji);
- wykorzystuje w interpretacji utworu podstawowe konteksty (np. literackie, kulturowe, filozoficzne, religijne) – dopuszczalne nieścisłości, uproszczenia;
- dostrzega obecność tych samych motywów w różnych utworach literackich;
- odczytuje niektóre treści alegoryczne i symboliczne utworu;
- prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki - odwołując się do dzieła;
- określa problematykę utworu – dopuszczalne uproszczone ujęcie, drobne nieścisłości rzeczowe;
- dostrzega w czytanych utworach podstawowe cechy charakterystyczne określonej epoki (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, współczesność) – dopuszczalne nieścisłości rzeczowe;
- analizując teksty dawne, dostrzega podstawowe różnice językowe (fonetyczne, leksykalne) wynikające ze zmian historycznych;
- prawidłowo operuje terminami narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja;
- porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega niektóre podobieństwa i różnice);
- analizuje i definiuje (w razie potrzeby z pomocą słowników) znaczenia słów;
- zna pojęcia znaku i systemu znaków; uzasadnia, że język jest systemem znaków; rozróżnia znaki werbalne i niewerbalne, ma świadomość ich różnych funkcji i sposobów interpretacji;
- zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst), dostrzega i omawia współczesne zmiany modelu komunikacji językowej (np. różnice między tradycyjną komunikacją ustną lub pisaną a komunikacją przez Internet);
- rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- wskazuje w czytanych tekstach i analizuje przykłady od mian terytorialnych, środowiskowych i zawodowych polszczyzny;
- rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (archaizację, dialektyzację, kolokwializację) i określa funkcje;
- rozróżnia pojęcia błędu językowego i zamierzonej innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi; rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych;
- odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego, oficjalne od swobodnego;

WIEDZA I UMIEJETNOŚCI ROZSZERZAJĄCE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dobrą)

Uczeń:

- w sposób spójny i poprawny merytorycznie przedstawia problematykę omawianych podczas lekcji tekstów kultury;
- podejmuje próbę samodzielnej ich analizy oraz interpretacji;
- dokonuje przemyślanej selekcji materiału rzeczowego;
- rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu;
- sprawnie szuka literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień; poprawnie selekcjonuje ją według wskazanych kryteriów (w zasobach bibliotecznych swobodnie korzysta zarówno z tradycyjnego księgozbioru, jak i z zapisów multimedialnych i elektronicznych, w tym Internetu);

- swobodnie korzysta ze słowników i leksykonów, w tym słowników etymologicznych i symboli;
- tworzy funkcjonalne przedmiotowe bazy danych zawierające informacje zdobywane w toku nauki;
- sporządza opis bibliograficzny książki i artykułu, zapisów elektronicznych, bibliografię wybranego tematu;
- dostrzega:
 - a) konteksty omawianych dzieł (polityczny, historyczny, biograficzny, filozoficzny) - dopuszczalne nieścisłości rzeczowe, uproszczenia;
 - b) nawiązania literackie;
 - c) związki literatury z innymi dziedzinami sztuki;
 - d) zastosowane w tekście środki artystyczne i zabiegi kompozycyjne;
- dysponuje uporządkowaną wiedzą na temat omawianej epoki: prawidłowo definiuje kierunki w literaturze; sztuce, filozofii, gatunki literackie, rozumie tło polityczno – społeczne epoki;
- potrafi samodzielnie sformułować problem, postawić tezę, zgromadzić argumenty, hierarchizować je oraz przedstawić w logicznym wywodzie (dopuszczalne uproszczenia, nieścisłości);
- wykonuje prace domowe oraz ćwiczenia lekcyjne w sposób świadczący o pełnym zrozumieniu polecenia oraz o umiejętności selekcji materiału rzeczowego;
- prowadzi zeszyt do języka polskiego w sposób systematyczny;
- aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych;
- recytuje utwór literacki – z uwzględnieniem podstawowych zasad ortofonii;
- tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej;
- pisząc i mówiąc posługuje się bogatym słownictwem, urozmaiconą składnią, poprawną terminologią;
- respektuje zasady fleksji, ortografii i interpunkcji;
- uwzględnia specyfikę zarówno polszczyzny mówionej, jak i pisanej;
- wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia;
- rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję;
- rozpoznaje manipulację językową w tekstach reklamowych, w języku polityków i dziennikarzy;
- rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź;
- rozróżnia w dialogu odpowiedzi właściwe i unikowe;
- wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), politycznych (przemówienie) i popularnonaukowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte;
- odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie, odróżnia znaczenie realne i etymologiczne) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów, wyjaśnia ich sens;
- operuje bogatym słownictwem z określonych kręgów tematycznych (z uwzględnieniem tematów: Polska, Europa, świat – współczesność i przeszłość; kultura, cywilizacja, polityka);
- przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo);
- tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę,

dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie);

- publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu);
- stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji; wystrzega się nieuczciwych zabiegów erystycznych;
- opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje uzupełnień, przekształceń, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi, sporządza przypisy);
- poprawnie wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje);
- dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język podlega wartościowaniu, (np. język jasny, prosty, zrozumiały, obrazowy, piękny), jest narzędziem wartościowania, a także źródłem poznania wartości (utrwalonych w znaczeniach nazw wartości, takich jak: dobro, prawda, piękno; wiara, nadzieja, miłość; wolność, równość, braterstwo; Bóg, honor, ojczyzna; solidarność, nie podległość, tolerancja);
- dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne;
- dostrzega w świecie konflikty wartości i ich odzwierciedlenie w literaturze (np. równości i wolności, sprawiedliwości i miłosierdzia) oraz rozumie źródła tych konfliktów;
- wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji);
- wykorzystuje w interpretacji utworu podstawowe konteksty (np. literackie, kulturowe, filozoficzne, religijne);
- porównuje występowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich;
- odczytuje podstawowe treści alegoryczne i symboliczne utworu;
- w sposób przemyślany prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki;
- określa problematykę utworu – dopuszczalne drobne uproszczenia;
- rozpoznaje konwencję literacką (stałe pojawianie się danego literackiego rozwiązania w obrębie pewnego historycznie określonego zbioru utworów);
- dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, współczesność);
- analizując teksty dawne, dostrzega różnice językowe (fonetyczne, leksykalne) wynikające ze zmian historycznych;
- rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja);
- porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne);
- analizuje i definiuje (w razie potrzeby z pomocą słowników) znaczenia słów;
- zna pojęcia znaku i systemu znaków; uzasadnia, że język jest systemem znaków; rozróżnia znaki werbalne i niewerbalne, ma świadomość ich różnych funkcji i sposobów interpretacji;
- zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst), dostrzega i omawia współczesne zmiany modelu komunikacji językowej (np. różnice między tradycyjną komunikacją ustną lub pisaną a komunikacją przez Internet);
- rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- wskazuje w czytanych tekstach i analizuje przykłady od mian terytorialnych, środowiskowych i zawodowych

polszczyzny;

- rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (archaizację, dialektyzację, kolokwializację) i określa funkcje;
- rozróżnia pojęcia błędu językowego i zamierzonej innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi; rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych;
- odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego, oficjalne od swobodnego;

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI DOPEŁNIAJĄCE (niezbędne, aby uzyskać ocenę bardzo dobrą)

Uczeń:

- wykazuje inicjatywę badawczą;
- sprawnie szuka literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień; poprawnie selekcionuje ją według wskazanych oraz samodzielnie wybranych uzasadnionych kryteriów (w zasobach bibliotecznych swobodnie korzysta zarówno z tradycyjnego księgozbioru, jak i z zapisów multimedialnych i elektronicznych, w tym Internetu);
- swobodnie korzysta ze słowników i leksykonów, w tym słowników etymologicznych i symboli;
- tworzy funkcjonalne i bogate merytorycznie przedmiotowe bazy danych zawierające informacje zdobywane w toku nauki;
- w pełni poprawnie sporządza opis bibliograficzny książki i artykułu, zapisów elektronicznych, bibliografię wybranego tematu;
- dostrzega:
 - a) konteksty omawianych dzieł (polityczny, historyczny, biograficzny, filozoficzny),
 - b) aluzje literackie i ich funkcje,
 - c) funkcję zastosowanych w tekście środków artystycznych i zabiegów kompozycyjnych,
 - d) obecność i funkcję toposów;
- rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu;
- swobodnie operuje bogatą i uporządkowaną wiedzą na temat omawianej epoki: prawidłowo definiuje kierunki w literaturze, sztuce, filozofii, gatunki literackie, rozumie tło polityczno – społeczne epoki;
- rozpoznaje cechy języka i stylu charakterystyczne dla tekstów kultury poszczególnych epok;
- potrafi samodzielnie sformułować problem, postawić tezę, zgromadzić argumenty oraz przedstawić je w spójnym, logicznym wywodzie;
- tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej;
- przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo);
- twórczo i krytycznie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych;
- pisząc i mówiąc swobodnie posługuje się bogatym słownictwem, urozmaiconą składnią, poprawną terminologią;
- wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia;
- rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję;
- rozpoznaje manipulację językową w tekstach reklamowych, w języku polityków i dziennikarzy;

- rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź;
- rozróżnia w dialogu odpowiedzi właściwe i unikowe;
- wskazuje charakterystyczne cechy stylu dane go tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), politycznych (przemówienie) i popularnonaukowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte;
- odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie, odróżnia znaczenie realne i etymologiczne) oraz wydziela fragmenty; wyjaśnia ich sens oraz funkcję na tle całości;
- swobodnie operuje bogatym słownictwem z określonych kręgów tematycznych (z uwzględnieniem tematów: Polska, Europa, świat – współczesność i przeszłość; kultura, cywilizacja, polityka);
- tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie);
- publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu);
- stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji; wystrzega się nieuczciwych zabiegów erystycznych;
- opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje uzupełnień, przekształceń, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi, sporządza przypisy);
- swobodnie i w pełni poprawnie wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje);
- dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język podlega wartościowaniu, (np. język jasny, prosty, zrozumiały, obrazowy, piękny), jest narzędziem wartościowania, a także źródłem poznania wartości (utrwalonych w znaczeniach nazw wartości, takich jak: dobro, prawda, piękno; wiara, nadzieja, miłość; wolność, równość, braterstwo; Bóg, honor, ojczyzna; solidarność, niepodległość, tolerancja);
- dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne;
- dostrzega w świecie konflikty wartości i ich odzwierciedlenie w literaturze (np. równości i wolności, sprawiedliwości i miłości) oraz rozumie źródła tych konfliktów;
- swobodnie wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji);
- w pełni poprawnie wykorzystuje w interpretacji utworu bogate konteksty (np. literackie, kulturowe, filozoficzne, religijne);
- porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich;
- odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu;
- w sposób przemyślany prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki;
- w pełni określa problematykę utworu;
- swobodnie rozpoznaje konwencję literacką (stałe pojawianie się danego literackiego rozwiązania w obrębie pewnego historycznie określonego zbioru utworów);
- dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, współczesność);

- analizując teksty dawne, dostrzega różnice językowe (fonetyczne, leksykalne) wynikające ze zmian historycznych;
- rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja);
- porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne);
- analizuje i definiuje (w razie potrzeby z pomocą słowników) znaczenia słów;
- zna pojęcia znaku i systemu znaków; uzasadnia, że język jest systemem znaków; rozróżnia znaki werbalne i niewerbalne, ma świadomość ich różnych funkcji i sposobów interpretacji;
- zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst), dostrzega i omawia współczesne zmiany modelu komunikacji językowej (np. różnice między tradycyjną komunikacją ustną lub pisaną a komunikacją przez Internet);
- rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- wskazuje w czytanych tekstach i analizuje przykłady odmian terytorialnych, środowiskowych i zawodowych polszczyzny;
- rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (archaizację, dialektyzację, kolokwializację) i określa funkcje;
- rozróżnia pojęcia błędu językowego i zamierzonej innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi; rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych;
- odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego, oficjalne od swobodnego;

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI TWÓRCZE (niezbędne, aby uzyskać ocenę celującą)

Uczeń spełnia wymagania określone na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- dysponuje wiedzą i umiejętnościami znacznie wykraczającą poza zakres podstawy programowej, wynikającą z samodzielnych poszukiwań i przemyśleń;
- odnosi sukcesy w konkursach, olimpiadach przedmiotowych;

ZAKRES ROZSZERZONY

Uczeń spełnia wymagania dla zakresu podstawowego na daną ocenę, a ponadto:

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dopuszczającą)

- czyta ze zrozumieniem utwory stanowiące konteksty dla tekstów kultury poznawanych w szkole;
- rozróżnia i omawia na wybranych przykładach funkcje języka – poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (tworzenie wypowiedzi i stosowanie języka w aktach komunikacji) oraz społeczną (jednoczenie grupy i budowanie tożsamości zbiorowej – regionalnej, środowiskowej, narodowej) – dopuszczalne uproszczenia, chaotyczne, niepełne ujęcie.

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI PODSTAWOWE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dostateczną)

Uczeń spełnia wymagania określone na ocenę dopuszczającą dla zakresu rozszerzonego oraz:

- porównuje tekst linearny i hipertekst rozumiany jako wypowiedź nieciągła, nieliniarna, stanowiąca system powiązanych segmentów tekstowych, łączonych dowolnie przez użytkownika języka w każdorazowym akcie odbioru;
- rozpoznaje mechanizmy nowomowy charakterystyczne dla systemów totalitarnych.
- adiustuje tekst na poziomie elementarnym;
- rozpoznaje i wskazuje wybrane cechy języka polskiego, które świadczą o jego przynależności do rodziny języków słowiańskich; sytuuje polszczyznę na tle innych języków używanych w Europie (dopuszczalne uproszczenia, nieścisłości);
- postrzega styl potoczny jako centrum systemu stylowego polszczyzny, od którego odróżniają się inne style: artystyczny, naukowy, urzędowy, publicystyczny;
- rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej;
- rozpoznaje styl utworu, np. wiersza renesansowego, barokowego, klasycystycznego, romantycznego;
- dostrzega estetyczne wartości utworu literackiego;
- przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich;
- tworzy wypowiedzi ze świadomością ich funkcji sprawczej;
- ocenia własną kompetencję językową (poprawność gramatyczną i słownikową) oraz kompetencję komunikacyjną (stosowność i skuteczność wypowiedzania się).

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI ROZSZERZAJĄCE (niezbędne, aby uzyskać ocenę dobrą)

Uczeń spełnia wymagania określone na ocenę dostateczną dla zakresu rozszerzonego oraz:

- umiejętnie wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej);
- rozpoznaje retoryczną organizację wypowiedzi – wskazuje zastosowane w niej sposoby osiągnięcia przejrzystości i sugestywności;
- rozpoznaje i nazywa mechanizmy nowomowy charakterystyczne dla systemów totalitarnych;
- samodzielnie wybiera do lektury teksty, stosując różne kryteria wyboru, które potrafi uzasadnić;
- dostrzega związek języka z obrazem świata;
- rozpoznaje i wskazuje wybrane cechy języka polskiego, które świadczą o jego przynależności do rodziny języków słowiańskich; sytuuje polszczyznę na tle innych języków używanych w Europie (dopuszczalne drobne usterki);
- postrzega styl potoczny jako centrum systemu stylowego polszczyzny, od którego odróżniają się inne style: artystyczny, naukowy, urzędowy, publicystyczny – charakteryzuje te style;
- wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym);
- dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (synkretizm konwencji i gatunków);
- rozpoznaje i nazywa aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej;
- dostrzega w czytanych utworach parodię, parafrazę i tawestację, wskazuje ich wzorce tekstowe – dopuszczalne uproszczenia;
- rozpoznaje i charakteryzuje styl utworu, np. wiersza renesansowego, barokowego, klasycystycznego, romantycznego;
- dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego;
- przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich z uwzględnieniem kontekstów;
- w interpretacji eseju i felietonu wykorzystuje wiedzę o ich cechach gatunkowych;
- konfrontuje tekst literacki z innymi tekstami kultury np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi (rozumie specyfikę języka każdej z tych dyscyplin);
- wskazuje różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach;
- tworzy wypowiedzi ze świadomością ich funkcji sprawczej, umie wymienić czasowniki sprawcze (performatywy);

- trafnie ocenia własną kompetencję językową (poprawność gramatyczną i słownikową) oraz kompetencję komunikacyjną (stosowność i skuteczność wypowiedzania się).

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI DOPEŁNIAJĄCE (niezbędne, aby uzyskać ocenę bardzo dobrą)

Uczeń spełnia wymagania określone na ocenę dobrą dla zakresu rozszerzonego oraz:

- twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej);
- rozpoznaje, nazywa mechanizmy nowomowy charakterystyczne dla systemów totalitarnych i podaje przykłady językowe;
- w pełni dostrzega związek języka z obrazem świata;
- w pełni poprawnie rozpoznaje i wskazuje wybrane cechy języka polskiego, które świadczą o jego przynależności do rodziny języków słowiańskich; sytuuje polszczyznę na tle innych języków używanych w Europie;
- postrzega styl potoczny jako centrum systemu stylowego polszczyzny, od którego odróżniają się inne style: artystyczny, naukowy, urzędowy, publicystyczny – wyczerpująco charakteryzuje te style i podaje przykłady ich realizacji;
- wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym);
- dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (synkretyzm konwencji i gatunków);
- rozpoznaje i interpretuje w sposób pogłębiony aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej;
- dostrzega w czytanych utworach parodię, parafrazę i tawestację, wskazuje ich wzorce tekstowe;
- rozpoznaje i charakteryzuje w sposób pogłębiony styl utworu, np. wiersza renesansowego, barokowego, klasycystycznego, romantycznego;
- dostrzega i komentuje w sposób pogłębiony estetyczne wartości utworu literackiego;
- przeprowadza pogłębioną interpretację porównawczą utworów literackich z uwzględnieniem kontekstów;
- w interpretacji eseju i felietonu wykorzystuje pogłębioną wiedzę o ich cechach gatunkowych;
- konfrontuje, analizuje i porównuje tekst literacki z innymi tekstami kultury np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi (rozumiejąc specyfikę języka tych dyscyplin i wykorzystując wnioski z analizy);
- wskazuje i wyjaśnia różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach;
- tworzy wypowiedzi ze świadomością ich funkcji sprawczej, umie wymienić czasowniki sprawcze (performatywy) i zastosować je w wypowiedzi;
- trafnie ocenia własną i cudzą kompetencję językową (poprawność gramatyczną i słownikową) oraz kompetencję komunikacyjną (stosowność i skuteczność wypowiedzania się);
- odnosi sukcesy w konkursach przedmiotowych.

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI TWÓRCZE (niezbędne, aby uzyskać ocenę celującą)

Uczeń spełnia wymagania określone na ocenę bardzo dobrą dla zakresu rozszerzonego oraz:

- dysponuje wiedzą i umiejętnościami znacznie wykraczającymi poza zakres podstawy programowej, wynikającymi z samodzielnych poszukiwań i przemyśleń;
- odnosi sukcesy w olimpiadach przedmiotowych (etap centralny).

TEKSTY KULTURY (lektura)

ZAKRES PODSTAWOWY

1. Teksty poznawane w całości (nie mniej niż 13 pozycji książkowych odpowiednio w trzyletnim bądź czteroletnim okresie nauczania oraz wybrane przez nauczyciela teksty o mniejszej objętości, przy czym nie można pominąć autorów i utworów oznaczonych gwiazdką):

Sofokles *Król Edyp* (wersja literacka)

Horacy *Exegi monumentum...* (*Wybudowałem pomnik...*)

**Bogurodzica; Lament świętokrzyski*

*Jan Kochanowski – wybrane pieśni, treny (inne niż w gimnazjum) i psalm

Mikołaj Sęp Szarzyński – wybrane sonety

Daniel Naborowski *Krótkość żywota*

Jan Andrzej Morsztyn *Do trupa*

William Szekspir *Makbet*

Adam Mickiewicz – wybrane sonety i inne utwory (w tym *Romantyczność*)

**Dziadów część III, *Pan Tadeusz*

Juliusz Słowacki – wybrane wiersze

Cyprian Kamil Norwid – wybrane wiersze (np. *Bema pamięci...*)

Bolesław Prus **Lalka*

Fiodor Dostojewski *Zbrodnia i kara*

Joseph Conrad *Jądro ciemności*

Jan Kasprówic, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff – wybrane wiersze

Stanisław Wyspiański **Wesele*

Władysław Stanisław Reymont *Chłopi* (tom I– całość lub fragmenty wg decyzji uczącego)

Stefan Żeromski – *Ludzie bezdomni* (całość lub fragmenty wg decyzji uczącego), *Przedwiośnie*

Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Julian Przyboś, Józef Czechowicz, Konstanty Ildefons

Gałczyński – wybrane wiersze

Franz Kafka *Proces*

*Bruno Schulz – wybrane opowiadania

Zofia Nałkowska *Granica*

Tadeusz Borowski – wybrane opowiadania

Albert Camus *Dżuma*

Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Różewicz, Czesław Miłosz, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert,

Ewa Lipska, Adam Zagajewski, Stanisław Barańczak – wybrane wiersze;

Miron Białoszewski – wybrane utwory

Sławomir Mrożek, *Tango*

2. Teksty poznawane w całości lub w części (decyzja należy do nauczyciela), przy czym nie można pominąć utworu oznaczonego gwiazdką:

wybór mitów, np. Jan Parandowski, *Mitologia*

Miguel Cervantes *Don Kichote* (fragmenty)

Jan Chryzostom Pasek *Pamiętniki* (fragmenty);

Ignacy Krasicki – wybrana satyra lub *Monachomachia* (fragmenty);

Juliusz Słowacki *Kordian* (całość);

Witold Gombrowicz **Ferdydurke* (całość);

Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem* (całość);

Gustaw Herling-Grudziński *Inny świat* (całość);

Ryszard Kapuściński *Podróże z Herodotem* (fragmenty);

Biblia (wybrane psalmy, fragmenty: *Pieśni nad Pieśniami, Księgi Hioba, Apokalipsy św. Jana*);

3. Inne:

wybrane filmy z twórczości polskich reżyserów (np. Krzysztofa Kieślowskiego, Andrzeja Munka, Andrzeja Wajdy, Krzysztofa Zanussiego);

homilia Jana Pawła II wygłoszona 2 czerwca 1979 roku w Warszawie na Placu Zwycięstwa (Piłsudskiego) – nagranie telewizyjne.

ZAKRES ROZSZERZONY

Teksty kultury obowiązujące dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1. Teksty poznawane w całości:

Horacy – wybrane liryki

Jan Kochanowski *Treny* (jako cykl poetycki)

poezja barokowa (np. Daniel Naborowski, Jan Andrzej Morsztyn)

William Szekspir *Hamlet*

Fryderyk Schiller, *Do radości*

Adam Mickiewicz *Dziady część IV*

Zygmunt Krasiński *Nie-Boska komedia*

Gustaw Flaubert *Pani Bovary*

Stanisław Ignacy Witkiewicz *Szewcy*

Gustaw Herling-Grudziński *Wieża*

Michaił Bułhakow *Mistrz i Małgorzata*

Maria Kuncewiczowa *Cudzoziemka*

wybrana powieść (lub zbiory opowiadań) dwudziestowiecznych autorów z literatury światowej

(np. Franza Kafki, Thomasa Manna, Vladimira Nabokova, Alberta Camusa, Isaaca Bashevisa Singera, Johna Steinbecka, Kurta Vonneguta, Gabriela Garcii Marqueza, Günthera Grassa, Umberto Eco, Milana Kundery);

wybrane wiersze dwudziestowiecznych poetów polskich (innych niż wymienieni na poziomie podstawowym).

2. Teksty poznawane w całości lub w części (decyzja należy do nauczyciela):

wybrany esej Mieczysława Jastruna lub Zygmunta Kubiaka poświęcony kulturze antycznej;

Dante Alighieri *Boska komedia* (fragmenty);

Johann Wolfgang Goethe *Cierpienia młodego Wertera*, *Faust* (fragmenty);

Czesław Miłosz – wybrany esej;

Zbigniew Herbert – wybrany esej;

inny esej autora polskiego (np. Kazimierza Wyki, Jana Błońskiego, Marii Janion, ks. Józefa Tischnera, Leszka Kołakowskiego, Jarosława Rymkiewicza, Jerzego Stempowskiego);

wybrany reportaż autora polskiego (np. Ryszarda Kapuścińskiego, Krzysztofa Kąkolewskiego, Hanny Krall, Henryka Grynberga);

dziennik (np. Marii Dąbrowskiej, Zofii Nałkowskiej, Jarosława Iwaszkiewicza, Witolda Gombrowicza);

Jan Paweł II *Tryptyk Rzymski*;

Biblia (fragmenty Starego i Nowego

Testamentu jako konteksty interpretacyjne dla lektury dzieł z innych epok).

3. Inne:

jak dla zakresu podstawowego, a ponadto:

wybrane filmy z klasyki kinematografii światowej (np. Ingmara Bergmana, Charlesa Chaplina, Federico Felliniego, Akiry Kurosawy, Andrieja Tarkowskiego, Orsona Wellesa);

spektakle teatralne (w tym Teatru TV) – przynajmniej jeden w roku;

stała lektura gazety codziennej, tygodnika opinii, miesięcznika i kwartalnika.

Zadania nauczyciela języka polskiego na IV etapie edukacyjnym to przede wszystkim:

- 1) stymulowanie i rozwijanie zainteresowań humanistycznych ucznia;
- 2) wprowadzanie ucznia w świat różnych kręgów tradycji – polskiej, europejskiej, światowej;
- 3) zapoznanie z najważniejszymi tendencjami w kulturze współczesnej;
- 4) nauczenie kompetentnej, wnikliwej lektury tekstu;
- 5) inspirowanie refleksji o szczególnie istotnych problemach świata, człowieka, cywilizacji, kultury;
- 6) pogłębianie świadomości językowej i komunikacyjnej ucznia;
- 7) rozwijanie jego sprawności wypowiedzania się w złożonych formach;
- 8) stymulowanie umiejętności samokształcenia ucznia.

W przypadku realizacji języka polskiego w zakresie rozszerzonym zadaniem nauczyciela jest ponadto:

- 1) pogłębianie wiedzy ogólnokulturowej ucznia;

- 2) inspirowanie ucznia do samodzielnego poszukiwania źródeł wiedzy;
- 3) wspomaganie ucznia w rozwoju jego indywidualnej erudycji;
- 4) doskonalenie umiejętności ucznia w tworzeniu złożonych wypowiedzi ustnych i pisemnych;
- 5) wprowadzanie ucznia w świat pojęć z zakresu humanistyki.

Nauczyciel w szkole ponadgimnazjalnej odwołuje się do wiedzy i umiejętności, które uczeń na był na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Wprowadza go w świat kultury wysokiej, uczy poważnej, kompetentnej, otwartej na różne sensy lektury tekstów. Inspiruje do dojrzałej refleksji wypływającej z poznawania dzieł. Zwraca uwagę na kulturę współczesną, popularną, nowoczesne środki przekazywania informacji w kontekście tradycji. Stwarza warunki do rozwoju niezależności umysłowej ucznia poprzez stawianie mu zadań wymagających samodzielności w docieraniu do źródeł informacji i zachęca do lektury utworów spoza szkolnego wykazu.

Opracował Zespół Polonistów I LO w Krakowie na podstawie zapisów podstawy programowej